

Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö Taiteilija-allianssi Suomeen -selvityksestä

Lausuntopyynnön diaarinumero: OKM/37/040/2018

Lausunto annettu 25.3.2019

1. Miten arvioitte selvityksen tuloksia ja ehdotuksia yleisesti?

Selvitys esittelee kohtuullisen tyhjentävästi käyttökelpoisen mallin taiteilija-allianssitoiminnan kolmivuotiselle kokeilulle Suomessa Ruotsin ja Norjan malleja mukaillen. Kokeiltavaksi ehdotetun mallin ja sen eri vaihtoehtojen selvittäminen ja arviointi on tehty perusteellisesti. Olisi kuitenkin ollut hyvä saada selvitykseen taustaksi joitain keskeisiä tietoja ja lukuja tekijäjoukosta, jotka kuuluisivat allianssin piiriin, eli faktaa freelancereina toimivien esittävien taiteilijoiden työllistymisestä, työttömyydestä ja siitä, kuinka he nykyisin saavat tukea ja miten he töiden välisenä aikana pitävät yllä ammattitaitoaan ja aktiivisuuttaan. Voi olettaa, että koska selvityksessä ja siitä nousevissa ehdotuksissa on kuultu esittävien taiteiden järjestöjen ja instituutioiden ääntä, esitetty malli on laadittu nykytilanteen luomiin tarpeisiin, mutta jonkinlainen kartoitus tilanteesta, jota korjataan, olisi silti ollut valaiseva etenkin muiden alojen järjestöille vertailun vuoksi. Olisi myös ollut suotavaa pohtia pitempään allianssimallin soveltumista muille taiteen aloille, vaikka ne eivät sisälly Ruotsin ja Norjan malleihin.

2. Miten arvioitte allianssin työsuhdetta, työntekijäasemaa ja työnantaja-asemaa?

Selvityksen ehdottamassa mallissa allianssi näyttää olevan esittävien taiteiden tekijöiden kohdalla toimiva ratkaisu taiteilijapalkka-keskustelussa esiin tulleeseen ongelmaan siitä, miten järjestetään taiteen tekijän työsuhde ja kenelle hän on työstään vastuussa. Allianssi työnantajana olisi eräänlainen pehmeä ja taiteen alalle erityisesti räätälöity työvoimatoimiston vastine, jonka merkitys olisi ennen kaikkea auttaa taiteilijaa ylittämään työttömyyden passivoivuus ja sen lannistava vaikutus ammatilliseen itsetuntoon ja poistamaan nykyinen tilanne, jossa työtön taiteilija ei sovi Kelan kannalta mihinkään lokeroon. Sellaisena se saattaa toimia hyvin, joskin tästä saa varmuuden vasta pilottijakson päätyttyä. Malli asettaa Allianssille työntajapuolena melko suuria vaatimuksia: sen täytyy kyetä toimimaan pätevänä jäsenten valitsijana, työllistymisen seuraajana ja työllistävien ja ammattitaitoa ylläpitävien aktiviteettien järjestäjänä. Jälleen on syytä seurata, miten kaikki nämä tehtävät siltä onnistuvat.

3. Miten arvioitte allianssitaiteilijoiden valintaa, työn tekemistä ja työsuhteen päättämistä?

Allianssitaiteilijoiden valintakriteerit vastaavat tarkoitustaan: allianssin tehtävä on tukea nimenomaan niitä freelancereita, jotka voi selkein kriteerein määritellä ammattitaiteilijoiksi. Sen sijaan allianssin piirissä pysymisen ehdot voivat olla käytännössä hankalat, jos taiteilijan pitää noudattaa työssäolokausiensa suhteen tarkkoja rajoja: vaikka malli puhuu joustavasta työajasta, se ei pilottijaksolle luodussa mallissa välttämättä toteudu, vaan apua tarvitseva voi jäädä yhä ”tavalliseksi” työttömäksi. Välillä työttömyyskausi voi kestää pitempään kuin vuoden, ja silloin apurahoituskin on kiven alla.

4. Miten arvioitte allianssin suhdetta eläke-, sosiaali- ja työttömyysturvaan sekä verotukseen?

Näiltä osin allianssimalli näyttäisi toimivan melko hyvin verrattuna nykyisiin eläke-, sotu- ja verotuskäytäntöihin, jotka eivät tunnista taiteilijan työn laatua ja erityisyyttä. Ongelma ovat kuitenkin se, että freelancerin työllistyessä palkan sijasta hänelle entistä useammin maksetaan työkorvaus, joka sysää hänet yrittäjäksi, jolle allianssimalli ei selvityksen mukaan ole tarkoitettu. Tämä on erityisen suuri ongelma tosin muualla kuin esittämissä taiteissa.

5. Miten arvioitte allianssin vaikutuksia työmarkkinoihin sekä yritysten väliseen kilpailuun?

Selvityksen arvio allianssin vaikutuksesta työmarkkinoihin näyttää realistiselta. Työmarkkinat pysyvät nykyisen kaltaisina: vaikutus kohdistuu ennen kaikkea freelancerin henkilökohtaiseen tukemiseen ja työllistymisvalmennukseen. Koska allianssi ei toimi agenttuurin tavoin, se ei kilpaile yritysten kanssa.

6. Miten arvioitte allianssin rahoitusta?

Selvityksen esittämä rahoitusmalli on kannatettava. Opetus- ja kulttuuriministeriön 50 prosentin osuus pilottihankkeen kuluista pitäisi kattaa ylimääräisellä rahoituksella, koska on kohtuutonta leikata summaa muualta taiteen rahoituksesta, etenkin apurahoituksesta, joka kipeästi kaipaava kohentamista. Kyseessä on työllistämiprojekti, joka säästää sosiaalisektorin kuluja ja aktivoi työttömiä, joten on sopivaa, että työ- ja elinkeinoministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö rahoittavat toiset 50 prosenttia.

7. Miten arvioitte kokeilua, sen mahdollista laajentamista muihin taiteen ammattialoihin ja edellytyksiä pysyväksi järjestelmäksi?

On hyvin mahdollista, että allianssimalli toimii kohtuullisen hyvin esittävien taiteiden ammattilaisten kohdalla. Jos sen tulokset ovat lupaavat, sitä on syytä laajentaa lisäämällä allianssitaiteilijoiden määrää. Tasapuolisuuden vuoksi samalla pitäisi ehdottomasti luoda vastaava

allianssi tai muu tukijärjestelmä muiden taiteiden tarpeisiin. Ne vaativat kuitenkin oman selvityksensä. Kuvataiteilijoilla, säveltäjillä ja kirjailijoilla ei ole mahdollisuutta työllistyä jonkin työnantajan palvelukseen, mutta heistä suurin osa ei sovi liioin yrittäjän rooliin, joka sysää sosiaaliturvan ja eläkkeen heidän itsensä kalliisti maksettaviksi. Pääpaino pitäisikin olla työnteon mahdollistavalla sosiaaliturvalla, ja työllistymistä vastaavana aktiviteetin osoituksena pitäisi olla taiteellisten teoksien syntyminen kuten apurahan myöntämisen perusteluissa. Näiden alojen tekijöiden työllistymistä palvelisi allianssia paremmin apurahan saajien määrän nostamien ja apurahasummien kaksinkertaistaminen, sekä eläkemaksujen siirtäminen YEListä MYELiin.

8. Miten arvioitte allianssin suhdetta perustuslaissa säädettyyn yhdenvertaisuuteen sekä eri työntekemisen muotojen ja alojen tasapuolisuuteen?

Kuten edellisessä kohdassa kävi ilmi, allianssi ei ole välttämättä paras malli muiden kuin esittävien taiteiden kohdalla. Siksi yhdenvertaisuus ei välttämättä toteudu, vaikka allianssimalli ulotettaisiin koko taiteen kenttään. Jos allianssista tulee kattava järjestelmä esittävien taiteiden kohdalla, muiden taiteiden rahoitusta pitää lisätä yhdenvertaisesti niissä kohdissa, jotka tuottavat vastaavan tuloksen (apurahoitus ja MYEL).

9. Mitä muita huomioita teillä on?

Selvityksen ehdottama malli on kokeilemisen arvoinen. Pilottijakson tuloksia täytyy kuitenkin arvioida huolella, jotta kävisi selvästi ilmi, toimiiko malli ja miltä osin sitä pitää korjata.

Yhdenvertaisuuden periaate täytyy myös koko ajan pitää mielessä: muut taiteen alat eivät saa jäädä jalkoihin eivätkä unohtua.